

Türkeş, M.-Sümer M. ve Çetiner, G., (2000), “Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri”, **Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları**, İstanbul.

UNEP/WMO, (1995). **United Nations Framework Convention on Climate Change**, UNEP/WMO Information Unit on Climate Change and Climate Change Secretariat, Geneva.

Uzman, R., (2007), **Küresel Isınma ve İklim Değişikliği İnsanlığı Bekleyen Büyük Felaket mi?**, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

Viner, D. and Agnew, M., (1999), **Tourism: Facing The Challenge of Climate Change**, Climatic Research Unit, University of East Anglia Norwich.

Wall, G., (1992), “Tourism Alternatives in an Era of Global Climate Change”, In: Smith, V. and Eading, W. (eds). **Tourism Alternatives**. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, USA, pp. 194-236.

Warrick, R. A. and Rahman, A. A., (1992), “Future Sea Level Rise”, **In Confronting Climate Change**” pp. 107-112, Cambridge, UK.

WHO, (1996), **Climate Change and Human Health**, McMichael, A. J., *et al.*, eds., An Assessment Prepared by a Task Group on behalf of the World Health Organization (WHO), the World Meteorological Organization (WMO) and the United Nations Environment Programme (UNEP), Geneva. <http://www.meteoroloji.gov.tr/2006/arastirma/files/SeraGaziSalim.pdf>.

GÖÇ, KIRSAL KALKINMA-KIRSAL TURİZM VE TÜRKİYE

EMEKLİ, Gözde-SÜDAŞ, İlkay-SOYKAN, Füsün
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Bu bildiride, Türkiye’de *içgöç-kırsal kalkınma-kırsal turizm* ilişkileriyle, kalkınma ve turizm stratejilerindeki son eğilimler, yürürlükteki bazı kalkınma projeleri kapsamında, eleştirel bir bakışla değerlendirilecektir. Türkiye’de bölgelerarası dengesizlikler, geçmişten bugüne *içgöçü* beraberinde getirmiştir. Büyük ölçüde ekonomik gerekçelerle ortaya çıkan içgöçlerin, kırsal alanlardan kentlere, “az gelişmiş yörelerden gelişmiş yörelere” yöneldiği bilinmektedir ve bu durum kırsal kalkınmanın önemine işaret etmektedir. *Kırsal kalkınma*, kırsal nüfusu yerinde kalkındırmayı, göç ve istihdam sorunlarını yerinde çözme amaçlayan politik bir tercihtir ve bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesinde stratejik öneme sahiptir.

Avrupa’nın kırsal alanlarındaki sorunların çözümünde *kırsal turizm*, uzun yıllardır bir “*kalkınma aracı*” olarak kullanılmaktadır. Nitekim AB’nin Ortak Tarım Politikası’yla bağlantılı olan kırsal kalkınmanın ana hedeflerinden biri “*turizm altyapısının geliştirilmesidir*”. Kırsal turizm, kırsal kalkınma stratejilerinin toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutlarıyla ilişkilidir ve meslekî eğitimi, kırsal mirasın korunmasını, tarımın iyileştirilmesini, yerel halkın örgütlenmesini, üretimde kalitenin artırılmasını ve çevrenin korunması bilincini teşvik etmektedir. Bu açıdan kırsal turizm, Türkiye’nin de kırsal kalkınmasına ve turizm sektörüne büyük destek verecektir. Kırsal kalkınma projelerinde başarıyı yakalayabilmek ve tarım dışı istihdam olanakları yaratabilmek için, projelerin kırsal turizm ile bütünleştirilmesi gözetilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Göç, kırsal kalkınma, kırsal turizm, Türkiye.

ABSTRACT

Migration, Rural Development-Rural Tourism and Turkey

This paper evaluates *internal migration-rural development-rural tourism* relationships and recent trends in development and tourism strategies as to some current development projects, from a critical perspective. Interregional imbalance in Turkey has been the main factor causing *internal migration movements*. The direction of internal migrations which mostly stem from economic factors is from rural areas to the urban, “from less developed regions towards the developed ones” in other words. This situation indicates the importance of *rural development*. Rural development is a political preference

aiming at the development of rural population in its own locality and solving unemployment problems in rural areas and it also has a strategic importance for eliminating interregional imbalance.

Rural tourism has been utilized as a “*tool for development*” in rural areas of Europe for many years. Thus, one of the main targets of rural development which is related to Common Agricultural Policy of EU as well is to “*develop tourism infrastructures*”. Rural tourism is related to social, economic and environmental aspects of rural development strategies, encourages vocational education, protection of rural heritage, improving agriculture, organizing local people, increasing the quality of production and consciousness for environmental protection. That’s why rural tourism may support rural development and tourism sector of Turkey too. The success of rural development projects and creation of employment possibilities apart from agriculture, is possible only the integration of rural tourism into rural development projects.

Key Words: Migration, rural development, rural tourism, Turkey.

1. Türkiye’nin Kırsal Yerleşme Özellikleri ve Göç

Türkiye, geniş topraklara ve farklı özelliklere sahip yedi coğrafi bölgeden oluşan bir ülkedir. Doğal coğrafyanın önemli rol oynayarak kültürel peyzajları ve işlevlerini şekillendirdiği kırsal yerleşmeler, kimi yerde çok az nüfuslu, kimi yerde mevsimlik kullanılan (geçici) özelliklere sahiptir. Yerleşme şekilleri ise, *dağın*ktan *topluya* doğru uzanan sayısız görüntüler sunar. Türkiye’nin temel kırsal yerleşim birimi ise “köy”dür. Ayrıca; köye bağlı “mahalleler” ile köyden daha küçük “mezra”, “kom”, “oba”, “ağıl”, “yayla” vb. adlar verilen “köy-altı” geçici yerleşme birimleri dışında “kasaba” denilen henüz kentleşmemiş “geçiş tipi” yerleşmeler de bulunmaktadır (Tunçdilek, 1978: 128). Ülkemizde kırsal nüfusta yerleşik (sedanter) yaşam tarzı artmakla birlikte, dağlık bölgelerde hayvancılığa bağlı olarak yarı-yerleşik (semi-sedanter) yaşam tarzı da devam etmektedir. Öte yandan, parçalı yerleşme şekli ve seyrek yerleşme dokusu, kırsal nüfusun temel alt ve üst yapı hizmeti almasını güçleştirmekte, kamu yatırımlarının birim maliyetini yükseltmekte, üreticilerin örgütlü davranma eğilimini ve sosyal kalkınmayı engellemektedir. Türkiye’de kırsal yerleşmelerin sayısı 2005 yılında 36.527 köy ve bu köylere bağlı 42.098 köy alt yerleşimi olmak üzere toplam 81.841’dir.

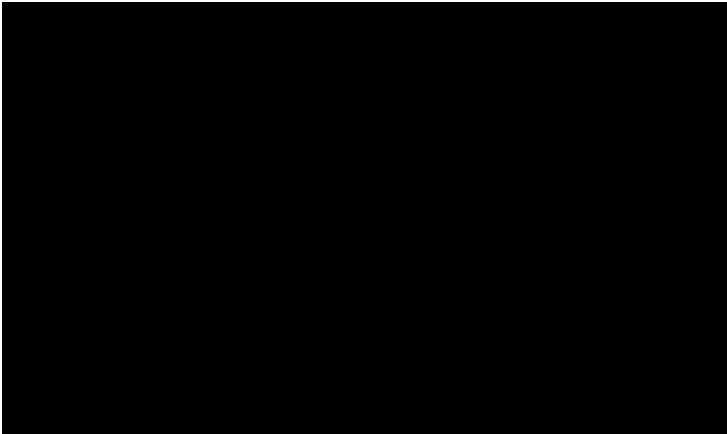
Türkiye, kırsal nüfus oranı giderek azalan (1950’de % 75, 2000’de % 35) bir ülke olmasına rağmen, tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı Türkiye geneli için % 29,5 iken, kırsal alanlarda bu oran % 61,4’e yükselmektedir (**Şekil 1, bkz.:** s. 502) Kırsal alanlarda işsizlik oranının, kentlerin aksine, artış eğilimi içinde olduğu da dikkati çekmektedir (**Çizelge 1**). DPT’nin kırsal kalkınma politikalarına ilişkin 2006 yılına ait raporu *kırsal alanlarda tarımsal iş gücüne katılım oranının düştüğüne* işaret temektedir. İş gücüne katılma oranlarının düşmesi daralan bir kırsal ekonomiye işaret ederken, artış eğilimi gösteren

kırsal işsizlik oranları özellikle gençler için tarım ve **tarım dışı istihdam imkânlarını** harekete geçirebilecek kırsal kalkınma projelerinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, kırsal alanlardaki yüksek tarımsal istihdama karşın, sektörün GSYİH içindeki payının giderek düşmesi, *tarımsal iş gücü üretkenliğinin ve sektörde yaratılan katma değer*in düşük olduğunu göstermektedir. Kırsal alanlarda tarımsal gelirin azlığı, tarım topraklarının çok parçalanmış olması ve tarımsal üretimde makine kullanımı oranının artması ve iş gücüne olan ihtiyacın azalması, kentlerde daha iyi eğitim, sağlık, sosyal aktiviteler gibi imkânların olması, kentlerin nispeten daha güvenli olması, kırsalda tarım dışı istihdam alanlarının yaratılmasına yönelik kamu politikalarının uygulanamaması veya yetersiz kalması gibi nedenlerle 1950’li yıllarda başlayan “**kırdan kente göç**” olgusu devam etmektedir.

Kırsal nüfusun topraktan koparak kentsel alanlara kayması süreci beraberinde kentsel alanlarda pek çok toplumsal ve ekonomik soruna yol açmıştır. En büyük sorunlar arasında gecekondulaşma ve çarpık kentleşme, kayıt dışı ekonominin büyümesi, çeşitli düzensiz sektörlerin ortaya çıkması ve göç edenler için artan sosyal dışlanma riski sayılabilir (DPT, 2006). Şehirlere göçün ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal, kültürel, ekonomik değişme ve dönüşmenin kontrol altına alınması gerekliliği, kırsal mekâna yeni boyutlar kazandırılması ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, kırsal kesimde tarım dışı faaliyetlerin geliştirilmesinin yaşamsal önem taşıdığı ortadadır.

	2002	2003	2004	2005
<i>Türkiye</i>	10.3	10.5	10.3	10.3
<i>Kır</i>	5.7	6.5	5.9	6.8
<i>Kent</i>	14.2	13.8	13.6	12.7

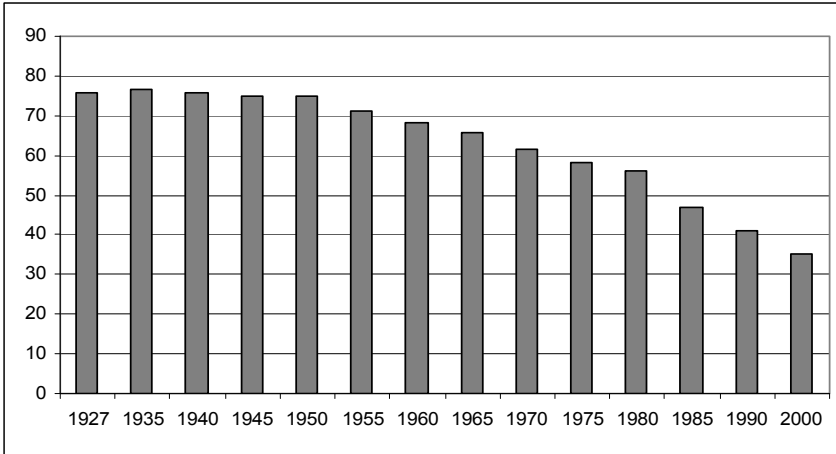
Çizelge 1: Türkiye’de İşsizlik Oranları (%)

Şekil 1: Türkiye’de ve kırsal alanlarda toplam nüfus içinde tarım sektöründe istihdam edilenlerin payı (**Kaynak:** TÜİK)

Türkiye’de İç Göçler

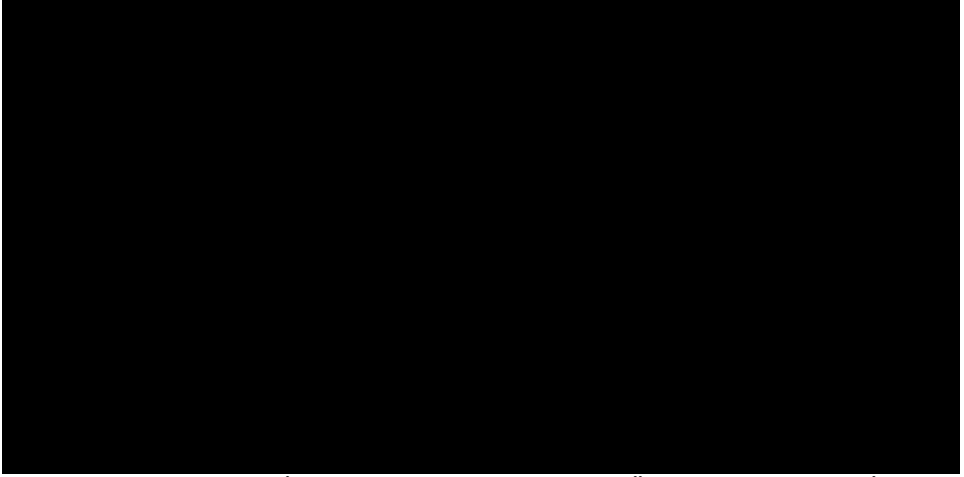
Türkiye’de içgöçlerin “doğudan batıya, kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru gerçekleşmekte olduğu, içgöç hareketlerinin artış gösterdiği 1950’lerden bu yana sanayi bakımından gelişmiş illerin göç almayı sürdürdüğü (Tümertekin 1968)” ve “az gelişmiş yörelerden gelişmiş yörelere ve genellikle kırdan kente doğru bu nüfus hareketinin süregeldiği (Tandoğan, 1998)” bilinmektedir. Tümertekin (1968) Türkiye toplam nüfusundaki iç göçmen oranının 1930’larda % 6,8, 1960’larda % 11 olduğuna işaret ederken, bu oranın 2000 yılında % 9,9 olduğunu görmekteyiz. Bu küçük oransal düşüşün, nüfus miktarının artışı göz önüne alındığında içgöçmen miktarının düşüşüne işaret etmediği de belirtilmelidir. 1950’li yılların kalkınma faaliyetleri ile birlikte bölgeler arası farklılıklar artmış ve tarımda makineleşme ve doğal nüfus artışı gibi nedenlerle iç ve buna bağlı dış göç hareketleri hız kazanmıştır. Yoğun içgöç baskısı nedeniyle, bu göçler kentlerden başlayarak dış ülkelere de taşmıştır (Özcan, 1998: 78; Mutluer, 2003a: 28). Ülkenin kırsal-kentsel nüfus dengesi, Cumhuriyet tarihi boyunca kentsel nüfus lehine bir değişim süreci geçirmiştir. Kırsal nüfus miktarı sürekli azalırken kentsel nüfus, artış eğilimine girmiş ve kentsel nüfus kırsal nüfusu ilk kez 1985’te aşmıştır (**Şekil 2**).

Şekil 2: Türkiye’de Kırsal Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı (%)

Kırsal-kentsel nüfus dengesinin bu değişimine bakarak 1950’lerden sonra hızla boşalma sürecine giren kırsal alanların durumunun, bugün hangi aşamaya geldiği sorusu sorulabilir. İç göç hareketleri sonucunda *kentli olmayan* ancak “kent” adı verilen yerleşmelerde biriken nüfus miktarının aşırı artışı, hem kırsal hem de kentsel yerleşimlerin yapısını değiştirmiştir. Bunun kentlerdeki en önemli mekânsal yansıması *gecekondu* olurken, hızla büyüyen küçük ve orta büyüklükteki kırsal nitelikleri baskın yerleşmeler ise kırsal dokusunu kaybetmiş, ancak tam anlamıyla kente de dönüşmemiştir. Sonuçta, Türkiye’nin kırsal alanları nüfuslarıyla birlikte kimliklerinin de değiştiği bir sürecin içine girmişlerdir.

Türkiye’de iç göçlerin yöneldiği alanların başında ülkenin batısı ve sanayileşmiş bölgeler başta geliyorsa da süreç içinde yeni göç odakları ortaya çıkmış ve İstanbul, İzmir, Bursa gibi büyükşehirler üzerindeki göç baskısını bir dereceye kadar hafifletmiştir. Günümüzde, yeni sanayi odakları (Mutluer, 2003b) kadar, turizm bakımından gelişmiş iller de (Işık, 2005) iç göçler için yeni çekim merkezleri hâline gelmişlerdir. Bu bağlamda Antalya ve Muğla’nın, en tipik örneklerden olduğu vurgulanmalıdır (**Şekil 3** ve **Şekil 5**, bkz.: 502).

Şekil 3: Toplam İçgöçmen Miktarı Açısından Önde Gelen Başlıca İller
(Kaynak: TÜİK, 2000)

Türkiye’de en çok göç veren ilk on ilin coğrafi dağılımına bakıldığında altısının Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yer aldığını; ikisinin Karadeniz, diğer ikisinin ise Akdeniz Bölgesi’ne ait olduklarını görmekteyiz. En çok göç alan ilk on il ise bölgesel olarak daha az bir yoğunlaşma içindedir ve dağılımları şöyledir: dört il Ege, üç il Marmara, iki il Akdeniz ve bir il de İç Anadolu (**Çizelge 2**).

2000 yılı itibarıyla en hızlı biçimde göç veren il Ardahan’dır. İl olmadan önce de bağlı bulunduğu Kars’ın en hızlı biçimde göç veren kesimi olduğu dikkati çekmektedir (**Çizelge 3**). Bunu yine çoğunlukla Doğu Anadolu ve Karadeniz illeri izlemektedir. Göçmenleri kendine çeken iller arasında *miktar açısından* yine geleneksel sanayi merkezleri ve önemli çekim alanları olan İstanbul, Ankara ve İzmir gelirken (**Şekil 3**), yeni sanayi odakları arasında yer alan Tekirdağ ve Denizli, bunun yanında önemli turizm merkezleri olan Antalya ve Muğla ilk on il arasındadır. İzmir ve İstanbul’un net göç hızları süreç içinde düşüş gösterirken, Tekirdağ, Muğla ve Antalya’nınkiler yükselmiştir (**Çizelge 4**, **Şekil 4**, **Şekil 5**, bkz.: s. 502). Antalya ve Muğla’daki artış, turizm sektörünün yarattığı istihdam olanakları ile ilişkili olmalıdır.

<i>İller</i>	<i>Daimi ikamet nüfusu</i>	<i>Net göç Miktarı</i>	<i>İller</i>	<i>Daimi ikamet nüfusu</i>	<i>Net göç miktarı</i>
Samsun	1.108. 182	- 51.644	İstanbul	9.044.859	407. 448
Şanlıurfa	1.243. 058	- 49. 312	İzmir	3.078.981	120.375
Diyarbakır	1.176. 390	- 48.064	Ankara	3.597.662	90.884
Erzurum	825. 427	- 46.491	Antalya	1.451.771	90.457
Zonguldak	574. 182	- 44.009	Bursa	1.933.732	85.325
Mardin	601.621	- 42.082	Tekirdağ	555.916	51.335
Adıyaman	559. 772	- 40.745	Muğla	632.850	42.921
Adana	1.669. 361	- 40.497	Aydın	857.507	21.553
Hatay	1.110.055	- 38.241	İçel	1.497.575	18.429
Tokat	748. 680	- 37.172	Denizli	773.169	15.205

Çizelge 2: En Çok Göç Veren ve Alan Başlıca İller (TÜİK, 2000)

	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1995-2000
Ardahan	-	-	-	-106, 7
Sivas	-75,4	-54,6	-105,8	-51,0
Erzurum	-66,3	-64,8	-113,2	-54,8
Ağrı	-80,5	-53,5	-95,4	-56,4
Çorum	-46,3	-32,6	-58,5	-58,4
Bayburt	-	-	-133,2	-59,5
Muş	-66,4	-49,4	-100,5	-59,8
Kars	-113,1	-77,9	-163,5	-61,1
Artvin	-61,2	-51,1	-98,6	-63,6
Mardin	-59,8	-31,2	-70,2	-67,6
Adıyaman	-34,7	-35,4	-37,5	-70,2
Zonguldak	10,8	-20,0	-29,4	-73,8
Siirt	-29,5	-41,7	-140,7	-75,1
Sinop	-32,6	-38,4	-88,7	-75,7
Bartın	-	-	-	-86,8

Çizelge 3: 1975-2000 Net Göç Hızı En Düşük İlk 15 İl

	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1995-2000
Tekirdağ	16,5	10,3	46,7	96,8
Muğla	4,3	7,0	32,9	70,2
Antalya	26,5	32, 8	89,7	64,3
Bilecik	-3,0	7, 9	19,6	57,9
İstanbul	73,4	60,5	107,6	46,1
Bursa	61,0	41,1	61,6	45,1
İzmir	73,7	41,9	63,8	39,9
Isparta	-9,3	-15,4	-17,0	30,7
Çanakkale	-4,0	-4,9	-5,2	27,4
Ankara	20, 6	13,0	24,9	25,6
Aydın	16,7	14,7	27,1	25,5
Şırnak	-	-	-24,7	21,8
Denizli	-5,7	3,5	15,4	19,9
Kırklareli	-13,4	-8,9	-20,7	18,0
Eskişehir	16,4	16,0	11,3	14,8

Çizelge 4: 1975-2000 Net Göç Hızı En Yüksek İlk 15 İl

2. Türkiye’de Kırsal Kalkınma ve Kırsal Turizm

Kırsal Kalkınma

Kalkınma, en geniş anlamıyla toplumu iyileştirmek demektir. Bu iyileşme ekonomik olduğu kadar sosyo-kültürel temellere de dayandırılmalı, insanların

istediklerini elde etmelerini mümkün kılmalı, her kalkınma modeli ise insanların neler istediklerini saptayabilmek için demokratik bir zemine oturtulmalıdır. Birçok kurum ve kuruluş kalkınmayı koordine edebilir, ancak kalkınma, insanlar tarafından elde edilir (Clark, 1996). Kalkınma kavramına artık “sürdürülebilir” sözcüğü de eşlik etmektedir. *Sürdürülebilir kalkınma*, doğal kaynak tabanının korunmasını ve yönetimini içermekte, bugünkü ve gelecek kuşakların isteklerinin karşılanması ve bu alanda devamlılığın sağlanması için her türlü teknolojik ve kurumsal düzenlemelerin yapılmasını kapsamaktadır. O hâlde bir yandan kalkınmanın olması, diğer yandan da bunun sürdürülebilir nitelik taşıması zorunludur.

Sürdürülebilir kırsal kalkınma ise; insanların gıda güvenliğinin sağlanmasını, istihdam ve gelir yaratmayı, doğal çevreyi korumayı, halkın katılımını ve insan kaynaklarının gelişimini amaçlamaktadır. Kırsal kalkınma, gelişmekte olan ülkelerde çoğunlukla tarımsal kalkınma ile eşdeğer tutulmaktadır. Ancak tarım dışı kalkınmanın da gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Atış ve diğ. 1999). Kırsal kalkınmada temel amaç, “*kırsal istihdamın sağlanarak göçün azaltılması, kalkınmaya ilişkin kararlara yerel halkın katılımının sağlanması, modern fiziki altyapının geliştirilmesi, eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmetlere ulaşım imkânlarının güçlendirilmesi, kırsal çevrenin ve doğal kaynakların doğru kullanımı ve sürdürülebilir yönetiminin sağlanması*” olarak özetlenebilir.

Gerçekten de **kırsal alanlar**, özellikle şehirselleşen merkezlerden uzak olanlar, çok az ve dağınık bir nüfusa sahip olduklarından –buna tarımsal toprakların verimsizliği de eklendiğinde– birçok toplumsal ve ekonomik sorunla karşı karşıyadır: Düşük gelir, yüksek oranlı dışı göç, azalan ve yaşlanan bir nüfus, yüksek derecede işsizlik, bu bölge sorunlarının başlıca belirtileridir (Özgüç, 2003: 137). Bu noktada, kırsal alanlarda tarım dışı istihdamın sağlanarak kalkınmanın gerçekleştirilebilmesine olanak sağlayacak önemli açılardan birinin de *kırsal turizm* olduğu belirtilmelidir. Ayrıca Gökçen (2006: 184) de “*kırsal alanlarda doğal çevrenin korunma ihtiyacı ile yerel halkın kaliteli bir doğal çevre içinde iyi bir sosyo-ekonomik varlık sürdürme haklarının turizm yoluyla sağlanması*”nın önemine vurgu yapmaktadır.

Son zamanlarda kırsal turizm, kırsal kalkınma uzmanları tarafından kırsal alanların kalkındırılmasında yeni bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Kırsal kalkınmada kırsal turizme ihtiyaç duyulmasının nedenleri ise şöyle sıralanabilir (Ross ve Wall, 1999; Soykan, 2006; Esengün ve diğ., 2002; Köroğlu ve Köroğlu, 2006):

➤ *Kırsal alanlarda geleneksel işlerin korunması son derece önemlidir. Çünkü bunların bazıları oraya özgü olup, yok olma aşamasına gelmişlerdir.*

➤ *Kırsal turizm sırasında pek çok yeni iş olanağı yaratılabilir.*

➤ *Kırsal turizm, bilgilendirme, ulaştırma vb. hizmetlerin gelişmesine de katkı vermektedir.*

➤ *Köylülere destek, devlet organları tarafından yalnızca tarımsal amaçlı verilmemekte, başka destek unsurları da ortaya çıkmaktadır (örn. yerel ürünleri tanıtma desteği gibi).*

➤ *Kırsal el sanatları, ülkelerin ve bölgelerin kültürel mirasında öncelikli ve önemli bir yer işgal etmektedir. Bu kültürel unsurlar, kırsal turizm aracılığıyla turistik ürüne çevrilebilir.*

➤ *Kırsal turizmde tarihsel yapılardan (eski kiliseler, şatolar, çiftlik binaları, evler) çeşitli şekillerde yararlanmak mümkündür (müze, el sanatları merkezi, konaklama evi, vb.).*

➤ *Kırsal toplumlarda kadınlar, önceleri ekonomik özgürlükleri açısından sınırlı bir role sahipken günümüzde kırsal turizm aracılığıyla önemli roller almaktadırlar.*

➤ *Kırsal turizm sürdürülebilir yerel kalkınma sağlarken doğal ekosistemlerin korunmasını da sağlamaktadır.*

Kırsal Turizm

*Kırsal turizm, kırsal kültür, doğal çevre ve tarımla bütünleşen, ayrıca diğer turizm türleriyle de son derece kolay bütünleşebilen bir turizm türüdür. Bu nedenle çeşitli yerel, ulusal ve uluslararası kuruluşların desteğiyle her geçen yıl etkinlikleri zenginleştirilen kırsal turizm, dünyanın pek çok ülkesinde insanları tatil için kırsal alanlara çekebilmektedir. Kırsal turizmin dünya genelinde giderek yaygınlık kazanmasında, doğal çevreyi ve yerel kültürü koruyan turizm türlerine ihtiyaç duyulmasıyla ortaya çıkan *ekoturizm*le birebir uyuşması başta gelmektedir.*

Kırsal turizmin bir yerleşme biriminde gelişebilmesi için coğrafi konumun ve kuruluş yerinin uygunluğu, doğal güzelliklerin, tarihsel ve kültürel çekiciliklerin varlığı ve korunmuş olması, altyapı yeterliliği, konaklama olanakları, kırsal-geleneksel üretim biçimlerinden en az birinin varlığı ve turiste sunulabilmesi, yerel halkın turizm için gönüllü olması, önde gelen koşullardır. Kırsal turizme muhakkak halkın eğitimiyle başlanmalı, yerel örgütler kurulmalı ve çok yönlü tanıtıma gidilmelidir (Soykan, 1999: 69-70). Kırsal turizmde konaklama hizmeti köylü veya çiftçinin bizzat kendi evinde, kırsal pansiyon veya otellerde, kırsal tatil köylerinde veya kırsal kampinglerde verilmektedir. Konaklayanlara ya da günübirlik gelenlere sunulan etkinlikler ve hizmetler, turistik çekiciliği artırmaktadır.

Kırsal turizmin, kırsal topluma değişik kaynaklardan gelir ve yeni işler yaratması, dışarıya göçü yavaşlatması, kadının istihdamı, yerel halkta kültürünü koruma ve sahiplenme bilinci uyandırması, kırsal toplumun girişimcilik ruhunu geliştirmesi gibi yararları vardır. Bu turizm türünde turist de olumlu

etkilenmesi söz konusudur. Kırsal turizm aile turizmidir ve orta gelir grubuna tatil yapma fırsatı vermektedir. Turistler, gittikleri yerin kültürel mirasından etkilenmekte, bu yolla korumacılık bilinci gelişmektedir. Birbirini hiç tanımayan ya da dost olmayan toplumlar, kırsal turizmle bir araya gelmektedirler.

Kırsal turizm, olumlu etkileri yanında olumsuz etkiler de yaratabilmektedir. Bunlardan başlıcaları; *çevresel ve sosyo-kültürel baskılar, konaklama sorunu, dışardan gelen yatırımcılar, aşırı ziyaretçi baskısı, araç trafik yoğunluğu, planlama ve ortaklık sorunları* gibi (OCDE, 1994).

Türkiye’de kırsal turizm denildiği zaman; çoğunlukla doğa yürüyüşleri ve doğa sporlarını içine alan açık hava rekreasyon etkinlikleri, alışveriş ve yeme-içmeyi kapsayan günübirlik köy ziyaretleri anlaşılmaktadır. İstanbul, İzmir, Muğla, Antalya, Bursa, gibi turizmle tanışmış kentlerin çevrelerinde, antik kentlerin veya kıyısız turistik merkezlerin yakınlarında, bu yönlü bir kırsal turizmin geliştiğine tanık olmaktadır. Ayrıca Karadeniz Bölgesi’nde geleneksel yayla etkinlikleri ve yeşil turlar da bir bakıma kırsal turizme yaklaşmaktadır. Kırsal turizm; ülkemizin henüz bozulmayan kırları, köyleri ve zengin kültürel mirası göz önüne alındığında hem iç turizm hem de dış turizm açısından potansiyeli yüksek olan bir turizm türüdür. Belki de en önemlisi, yerel kalkınma ve sürdürülebilir turizm açısından Türkiye’nin kırsal turizme ihtiyacının olmasıdır. Bu konuda, Avrupa’daki her türlü deneyimden yararlanılabilir ve ülkemizde de plan, proje ve programlarla kırsal turizm geliştirilebilir.

Türkiye’nin Kırsal Kalkınma Stratejisi, Kalkınma Projeleri ve Kırsal Turizm

Türkiye’de kırsal kalkınma çabalarının yoğun olarak sürdüğü her yerde, kırsal kalkınma daha çok köy veya tarımsal üretim merkezli olarak düşünülmüş ve köylünün *ekonomik yönden* kalkınması esas alınmıştır. Hâlbuki ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın bütüncül olarak ele alınması gerekir. Bu doğrultuda yerel sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin karar alma süreçlerine ortak katılımı şarttır.

Türkiye’de tarımsal istihdamın kırsal ekonomideki ağırlığı nedeniyle tarımsal faaliyetler kırsal kalkınmada hayati bir öneme sahip bulunmaktadır. Bu nedenle, kırsal kalkınmayı tarımdan soyutlamak ve ayrı düşünmek mümkün değildir. Tarımın yeniden yapılanması sürecinde ortaya çıkabilecek işsizlik, yoksulluk ve göç eğilimlerinin güçleneceği ise dikkate alınmalıdır. Türkiye’nin **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**’nda yer alan *Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi* şu dört ana hedefi benimsemiştir:

1. Yerel kaynaklara dayalı olarak kırsal ekonominin rekabet gücünün yükseltilmesi,
2. İş ve gelir imkânlarının artırılması, insan kaynaklarının ve örgütlenme düzeyinin geliştirilmesi,

3. Fizikî ve sosyal altyapı hizmetlerinin yaygınlaştırılması, etkinleştirilmesi ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi,

4. Kırsal çevrenin, doğal ve kültürel varlıkların korunarak geliştirilmesi suretiyle kırsal toplumun refahının artırılması (DTP, 2006).

Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi, *çok sektörlü bir kalkınma yaklaşımını ve kırsal yörelerin farklılaşan ihtiyaç ve koşullarına duyarlılığı* gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, kırsal kalkınmada pek çok kamu kurumunun yanında, kamu dışı aktörlerin de etkin katılım, katkı ve iş birliği gerekmektedir.

Son yıllarda tüm çalışmaların odağına oturan AB'ye uyum süreci, kırsal kalkınmada AB perspektifini de içeren bir politika ortaya konulmasını gerektirmiştir. Bu doğrultuda, kırsal kalkınma kavramı da AB'de olduğu şekliyle ele alınmak zorundadır. Kırsal alanların sadece tarımla ilgili ve tarımsal nüfusu barındıran alanlar olmadığı; sosyal, ekonomik, kültürel ve doğal kaynakları barındıran bir ekonomik bütün olduğu kabul edilmelidir. Türkiye'nin 2013 yılı Kırsal Kalkınma Vizyonu "*Kırsal nüfusun yerinde istihdamını ve insanca yaşama koşullarına erişimini sağlamak için; kendi gücüne dayandığı, doğal ve kültürel varlıkları koruyarak yararlandığı etkin, yaygın ve sürdürülebilir kalkınmanın bütünlük içeren, katılımcı bir yaklaşımla gerçekleştirildiği bir Türkiye*" olarak benimsenmiştir (DPT, 2006).

Kırsal Kalkınma Vizyonuna Ulaşmada Temel Amaç; kırsal kesimin yaşadığı yerde istihdamının sağlanarak göçün azaltılması, kalkınma düşüncesinin kırsaldaki bireylerin kendi düşüncesi olarak ortaya çıkmasının desteklenmesi, kalkınmaya ilişkin kararlara yerel halkın katılımının artırılması, modern fiziki altyapının geliştirilmesi, eğitim ve sağlık temel hizmetlere ulaşım imkânlarının güçlendirilmesi, kırsal çevrenin korunması, doğal kaynakların rasyonel kullanımı ve sürdürülebilir yönetiminin sağlanması, yoksullukla mücadelenin artırılarak yoksul ailelerin ve dezavantajlı kesimlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesidir.

Bu amaca ulaşmadaki **temel araçlar** ise; kırsal kesimde gelir yaratan/gelir artıran; beşerî ve doğal kaynakların geliştirilmesini esas alan; yerel örgütlü davranışı ve katılımcılığı güçlendiren; kırsal kalkınmada ilgili merkezi ve yerel yönetim kuruluşlarının iş birliği ve koordinasyonunu azami düzeyde sağlayan ve sürekli kılan bütüncül program ve projelerin oluşturulması ve desteklenmesidir. Bunlar, çoğunlukla kadın emeğine ve ücretsiz aile işçiliğine dayanan tarım istihdamının çözülmesi sürecinde alternatif tarım iş kolları ile tarım dışı istihdam imkânlarını güçlendiren, AB uyum sürecine de hizmet eden entegre ve model kırsal kalkınma projeleri olmalıdır.

Dokuzuncu Plan'da, kırsal kalkınmanın temel amaç ve politikalarına ulaşmada engel teşkil eden sorunların ortadan kaldırılması ya da hafifletilmesine yönelik olarak öncelikler ve tedbirler geliştirilmiştir. Yedi öncelik arasında yer alan *Öncelik 4; "Tarım dışı istihdam olanakları ve gelir*

kaynaklarının çeşitlendirilmesi, girişimciliğin desteklenmesi”, konumuzu doğrudan ilgilendirmektedir. Çünkü aşağıda da görüldüğü gibi, geliştirilen tedbirlerin hepsi doğrudan ya da dolaylı yoldan “**kırsal turizm**”le ilişkilidir:

➤ *Kırsal turizme yönelik mesleki eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin başlatılması ve kırsal turizm ağının kurulması*

➤ *Uygun yörelerde kırsal turizm potansiyelinin belirlenmesi, kırsal turizmin öncelikli olarak uygulanacağı pilot bölgelerin ve yerleşimlerin seçilmesi*

➤ *Kırsal turizm için yerel yönetimlerin önderliğinde eylem planı hazırlanması ve STK’lerin bu alandaki faaliyetlerinin desteklenmesi*

➤ *Tarım dışı istihdam olanaklarının zayıf olduğu yörelerde geçimlik ve yarı-geçimlik işletmelerin ekolojik tarım yönünde yapısal dönüşümünün ve ekolojik ürünlerin işlenmesinin desteklenmesi*

➤ *Agro-turizm faaliyetlerinin desteklenmesi*

➤ *Genç nüfusa yönelik girişimcilik eğitimlerinin mesleki eğitim hizmetleri ile bir arada başlatılması*

➤ *Yöresel el sanatları imalatının desteklenmesi*

➤ *Coğrafi işaretler kapsamındaki ürünlerin yörede daha geniş kesimlerce üretiminin teşvik edilmesi ve pazarlama olanaklarının güçlendirilmesi*

➤ *Kırsal alanlardaki tarihî eserlerin tespiti, restorasyonu ve turizme kazandırılmasının teşviki*

Görüldüğü üzere kırsal turizm, günümüzde kırsal kalkınma temel amaçlarına ait öncelikler listesinde yer alan “*tarım dışı gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi*”nde başvurulacak en önemli araçtır. Ancak kırsal turizmin kırsal kalkınmayla bütünleştirilerek uygulanması hiç de kolay değildir. Bunun için, en başta Türkiye genelinde “*kurumsal örgütlenme*”ye ihtiyaç vardır ve bunun da AB sürecinde uyum içinde yapılması zorunludur, zaten çalışmalar da bu yöndedir. Sözgelimi, “*Bölgesel Kalkınma Ajansları*”nın kurulması bu konuda atılan ilk adımlardan biri olmasına rağmen, şu anda yönetmeliğin iptali gündemdedir. Diğer yapılması gerekenlerden biri de; kurumlar arası koordinasyondur. Her kurumun (Bakanlıklar, KOSGEB, İŞKUR vd.) görev ve yetki alanlarının belirlenmesi son derece önemli, bir o kadar da güçtür. Bir başka zorunluluk, kırsal turizmin, bölgesel veya yerel kalkınma projelerine entegre edilmesidir. Kırsal turizm projelerinin, bölgesel kalkınma projelerinden ayrı olarak yapılması düşünülemez.

Türkiye’de kırsal kalkınma projeleri uzun yıllardan beri var olmakla birlikte, 1970’li yıllardan sonra dış kaynaklı “*yerel kırsal kalkınma*” projelerinin uygulanmasıyla daha güncel olmuşlardır. Bu projeler; tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, sulama, sulu alanın ıslahı, köy ve orman yolları yapımı, içme suyu göletleri inşası, içme suyu temini, tarımsal ve hayvansal üretimin

artırılması, ağaçlandırma faaliyetleri vb. konulardadır. Türkiye’de iller düzeyinde hükümetler tarafından uygulanan dış kaynaklı kırsal kalkınma projeleri iki kuruluş tarafından kredili olarak finanse edilmiştir. Bunlar; Dünya Bankası ve Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu’dur. Ancak bu projelerde tam başarıya ulaşılmasını engelleyen çok sayıda eksiklerin ve yanlışların var olduğu bilinmektedir (Gülçubuk, 2000: 35). Sözgelimi kırsal kalkınma projeleri daha çok kırsal altyapının güçlendirilmesi yolunda olmuş, kalkınmanın sosyal boyutu gündeme gelmemiştir (DPT, 2000).

Türkiye’de bugün bölgesel düzeyde yürütülen çok önemli kalkınma projeleri bulunmaktadır. Bunların başlıcaları, *Güneydoğu Anadolu Projesi/GAP*, *Doğu Anadolu Kalkınma Programı/DAKAP* (*Doğu Anadolu Katılımcı Kırsal Kalkınma Projesi*, *Doğu Anadolu Girişimciliği Destekleme Projesi* vd.) ve *Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı/DOKAP*’tır.

GAP, Dicle ve Fırat Nehirleri üzerinde yapımı öngörülen 22 baraj ve 19 hidroelektrik santrali ile sulama tesislerinin yanı sıra kentsel, kırsal ve tarımsal altyapı ile sanayi, eğitim, ulaştırma, sağlık, konut, turizm ve diğer sektörleri içine alan entegre bir projedir. Projenin, yöredeki ekonomik ve sosyal yaşamı büyük ölçüde etkileyerek, tarım ve sanayi alanlarında geniş iş olanakları sağlaması planlanmaktadır. GAP bağlı olarak yürütülen çok sayıdaki projelerden büyük kısmı doğrudan kırsal kalkınmayı hedef almıştır, bu hedeflerden bazıları şunlardır: *Kırsal kalkınma, bölgesel kalkınmanın güçlendirilmesi ve sosyo-ekonomik farklılıkların azaltılması, özel sektör ve girişimciliği destekleme, merkez köy ve köye dönüş.*

Bunların dışındaki “**Kültür Varlıkları ve Turizm**” adı altında planlanan projelerden biri de “*Halfeti Ekoturizm Projesi*”dir. Projenin amacı; Şanlıurfa iline bağlı Halfeti’de, ekoturizm altyapısının oluşturulmasını sağlayarak, kırsal alanın ve orada yaşayanların özelliklerini ve kültür birikimlerini ön plana çıkarmak, yerel halka gelir getirici iş imkânı yaratmak, sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlamak ve bölge turizminin canlandırılması ve değerlendirilmesine katkı sağlamak, çevrenin korunmasına yardımcı olmaktır (<http://www.gap.gov.tr/>).

DAKAP’ın temel yaklaşımı ise “**sürdürülebilir yerel kalkınma modelleri**” geliştirmektir. Doğu Anadolu Kalkınma Programı altında hazırlanarak uygulamaya konulan projelerin en temel özelliği, sürdürülebilir İnsanî kalkınma ilkelerinin yaşama geçirilmesini sağlamaktır. Programın alt projelerinden biri olan *Doğu Anadolu Katılımcı Kırsal Kalkınma Projesi* çerçevesinde; hedeflerden biri olan “*Tarımda ve yeni sektörlerde verimliliğin artırılması ve istihdam ve yatırım yaratılması*” kapsamında **kırsal turizmi teşvik etmek** ve tanıtmak, pansiyonculuk eğitimi vermek, yöresel festivaller düzenlemek, paydaşlara eğitim vermek yer almaktadır. *Doğu Anadolu Turizmini Geliştirme Projesi*’nde temel hedef ise kırsal turizm boyutuyla bölgesel ekonomiye katkı sağlamaktır. Uzun vadeli amaç, yerel ekonominin bir bölümünü kırsal turizme

dolayısıyla kırsal kalkınmaya yönlendirmektir. Kırsal turizm, yerel kaynakların harekete geçirilmesine, yerel iş olanaklarının yaratılmasına ve kısmen bölgenin sosyo-ekonomik gelişimini sağlamaya yardımcı olacağı için, ayrıcalıklı “başlangıç noktası” oluşturmaktadır. İki temel turizm alanı önceden belirlenmiştir: Bunlar, *Erzurum-Palandöken Kayak Merkezi* ve *Çoruh Vadisi*’dir. Erzurum ve Artvin illerinde *yaylalar* yayla turizmine; *su kaynakları* rafting ve kanoculuk etkinlikleriyle akarsu turizmine; *tarihsel, dinsel ve kültürel zenginlikler* kültür turizmine; *flora, fauna* ve *dağlar* ekoturizm ve kamping turizmine; *termal sular*, sağlık turizmine olanak sağlamasına rağmen, turistik ürün çeşitliliğini yaratmak o kadar da kolay değildir. Sözgelimi, iklim, hizmette yetersizlikler, halkın bilinçsizliği ve pazarlama sorunları başlıca engeller arasındadır. (<http://www.dakap.org.tr/surkal.htm>).

DOKAP’ın amaçları ise bölgenin ekonomik yapısını güçlendirerek ortalama gelir düzeyini yükseltmek ve bölge içi gelir dağılımını iyileştirmek; bölgenin sosyal gelişmesini ve dayanışmayı sağlayarak bölge içi entegrasyonu sağlamak; bölgenin doğal kaynaklarını ve çevre kapasitesini koruyarak uzun dönemli sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır. **DOKAP**’ın gelişme senaryoları arasında nüfusla ilgili olarak nüfus kaybının durdurulacağı ve sınırlı da olsa geriye dönüş sağlanacağı beklenmektedir. Turizm sektörünün geliştirilmesi için bölge turizm kaynaklarının geliştirilmesi, tanıtılması, bir *Doğu Karadeniz turizm imajı* yaratılması ve bunun çevre ülkelerin kaynakları da göz önünde tutularak pazarlanması önerilmiştir. Kırsal çevrenin korunması için yayla turizminin geliştirilmesinin şart olduğu bildirilmiştir. Yayla turizmi, köylü-orman ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi, orman üzerindeki olumsuz etkilerin giderilmesi için mutlaka gereklidir. **DOKAP** Ana Planı, 2000 yılından itibaren uygulamaya konulacak olan 10 program ve bu programların içindeki 52 projeden oluşmaktadır. Sözgelimi Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi ve Yoğunlaştırılması Programı içerisinde “*Kırsal Turizmin Geliştirilmesi*” projesi yer almaktadır.

Görüldüğü gibi Türkiye’nin planlı kalkınmasında çok önemli güce sahip üç bölgesel proje/plan/program dâhilinde kırsal kalkınmaya ve ona bağlı projelere büyük yer verilmiştir. Aynı zamanda kırsal turizm, ekoturizm ya da yayla turizmi olarak ifade edilen ve birbirlerinden çok da farklı olmayan turizm türlerinin, kırsal kalkınmaya destek ve araç olacak şekilde geliştirilmesi öngörülmüştür. Dolayısıyla planlı, programlı ve projeli kırsal turizm uygulamaları, daha önce sözü edildiği üzere, *kırsal topluma değişik kaynaklardan gelir ve yeni işler yaratma yoluyla dışarıya göçü yavaşlatması işlevini* yerine getirmiş olacaktır.

Günümüz itibarıyla Türkiye’de kırsal kalkınma-kırsal turizm ilişkisini sergileyen kırsal yerleşmeler ne yazık ki çok azdır. Kırsal turizmde adını duyurmuş köylerimizin hemen hepsi, doğal veya tarihi-kültürel özelliklerinden dolayı turist çekmeye başlamış, ayrıca coğrafi konumları gereği yakın çevrede ünlü bir tatil beldesi, bir ziyaret yeri ya da ulaşım çekiciliğinden

yararlanmışlardır. Bu durumda kırsal turizmin en büyük hedefi olan “kırsal kalkınmaya destek vermek” arka planda kalmıştır. Öte yandan son yıllarda İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinde bu hedefi az-çok gözeten örnekler karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bunlardan örneğin Kastamonu’nun Azdavay ilçesine bağlı Zümrüt Köyü, “Zümrüt Köyü Ekoturizm Projesi” adı altında başlatılan çalışmalarla yerel kültürü ve ekonomisini kırsal turizmle değerlendirme yoluna girmiştir. Proje, Birleşmiş Milletler (BM) Kalkınma Programı’nın Küçük Destek Fonu’ndan alınan destek sayesinde yürütülmüştür. Nüfusunun % 85 inin İstanbul’a göç ettiği köyde 2005 yılında kurulan dernek (Zümrüt-Der), köyde turizmin gelişmesine çaba göstermektedir. Köydeki turizm faaliyetlerinin bir yararı da Küre Dağları Millî Parkı ile yerel halkın ilişkilerinin güçlendirilmesi ve bilinçlenme yoluyla korumacılığı sağlayacak olmasıdır.

SONUÇ

Türkiye’de bölgelerarası sosyo-ekonomik farklılıkların yoğun olması, özellikle de doğudan batıya içgöçü beraberinde getirmiştir. 1950’lerden itibaren ekonomik kalkınmaya ve yeni çekim odaklarının oluşmasına paralel olarak içgöç hızlanarak devam etmiş, 1960’larla birlikte de dış göç hareketleri gündeme gelmiştir. Böylece, kırsal yerleşmeler azalan nüfus miktarlarıyla birlikte kimliklerinin de değiştiği bir sürecin içine girmişlerdir. Günümüzde, yeni sanayi odakları kadar, turizm bakımından gelişmiş iller de iç göçler için önemli çekim merkezleri hâline gelmeye başlamışlardır.

Göçü önlemenin ya da yavaşlatmanın en temel koşulu, göçün kaynağındaki sorunları ortadan kaldırmaktır. Türkiye’de ağırlıklı olarak kırsal alanlardan kentlere doğru bir göç akımı gerçekleştiğine göre “kırsal alanların kalkındırılması” çok büyük öneme sahiptir. Kırsal kalkınma; modern fiziki altyapının geliştirilmesi, eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmetlere ulaşım imkânlarının güçlendirilmesi, kırsal çevrenin ve doğal kaynakların doğru kullanımı ve sürdürülebilir yönetiminin sağlanması şeklinde özetlenebilir. Bu bir anlamda *yerinde kalkınma* demektir. Günümüzde kalkınma çabalarında en son yaklaşım, “katılımcı yaklaşım” olup yerel halkın karar alma sürecine doğrudan katılımı önem taşır.

Türkiye’nin 2013 yılı Kırsal Kalkınma Vizyonu’nda özetle, kırsal nüfusun yerinde istihdamının ve insanca yaşama koşullarına erişiminin sağlanması hedeflenirken, bu vizyona ulaşmada temel amacın başında kırsal kesimin yaşadığı yerde istihdamının sağlanarak göçün azaltılması gelmektedir. Amaca ulaşmayı sağlayacak temel araç ise, kırsal kesimde gelir yaratan ya da gelir artıran, beşerî ve doğal kaynakların geliştirilmesini esas alan, bütüncül program ve projelerden oluşan bir kırsal kalkınma modeli olacaktır.

Şüphesiz Türkiye’de kırsal kalkınma çabaları uzun yıllardan beri vardır ve birtakım projeler uygulanmıştır. Bu projeler, dar kapsamlı, yerel ölçekte ve büyük kısmıyla tarım ve hayvancılığı, altyapıyı iyileştirmek adına yapılmıştır. O nedenle projelerin sosyal boyutu zayıf kalmış, bütüncül olamamışlardır.

Günümüzde Türkiye’de bölgesel düzeyde yürütülen büyük ölçekli kalkınma planları ve programları (GAP, DAKAP, DOKAP gibi) içinde yerel ölçekli kırsal kalkınma projeleri uygulanmaktadır. Bu projelerin hepsinin ortak hedefi, tarımda verimliliğin artırılması, yeni sektörlerin geliştirilmesi, istihdam yaratılması, girişimciliğin desteklenmesi, sosyo-ekonomik farklılıkların azaltılması, doğal çevrenin sürdürülebilir kullanımı vb.nin sağlanmasıdır. Bütün bunların gerçekleşmesi demek, göçün de önüne geçilmesi demektir. Zaten, Türkiye Dokuzuncu Kalkınma Planında kırsal kalkınmadaki önceliklerden biri olan *“Tarım dışı istihdam olanakları ve gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi, girişimciliğin desteklenmesi”* görüşü de yine yerel halkı yerinde tutmaya yöneliktir.

Gerek bölgesel planlarda ve onların alt projelerinde, gerekse Dokuzuncu Kalkınma Planı’ndaki Ulusal Strateji ve 2013 Vizyonu’nda işaret edildiği üzere, kırsal kalkınmada en büyük rollerden birisi kırsal turizme verilmiştir. Çünkü kırsal turizm, Avrupa’da yukarıda değindiğimiz amaçlara hizmet eden bir turizm türü ve kalkınma aracı olarak yıllardan beri uygulanmaktadır ve özellikle de 1990 sonrasında Avrupa Birliği’nin kırsal kalkınma programlarında odak noktası olmuştur. Kırsal turizm; kırsal topluma değişik kaynaklardan gelir ve yeni işler yaratması, dışarıya göçü yavaşlatması, kadının istihdamı, yerel halkta kültürünü koruma ve sahiplenme bilinci uyandırması, kırsal toplumun girişimcilik ruhunu geliştirmesi gibi olumlu etkilere sahiptir.

Türkiye’de kırsal turizm bugüne kadar kıyı turizminin yanında ona yardımcı bir turizm türü olarak görülmüş, çok az yerde **kendiliğinden gelişme yoluyla** varlık gösterebilmiştir (örneğin Şirince Köyü/İzmir). Turistik kıyı beldelerinin, kültürel amaçlı ziyaret yerlerinin yakınlarındaki köyleri ziyaret, yemek ve alışveriş en yaygın etkinliklerdir. Ancak ülkemizde kırsal turizm algılayışının değişmesi, kırsal alanların kalkındırılmasında önemli bir araç olarak öneminin anlaşılması ve **planlı gelişme yoluyla** da kırsal alanlarda turizmin yerleştirilmesi gerekmektedir (örneğin Zümrüt Köyü/Kastamonu). Kırsal nüfusu yerinde tutacak olan kırsal turizmin, uzun vadede kırdan kente göçü yavaşlatacağı da kuşkusuzdur. Avrupa’da kırsal turizmin kırsal kalkınma ile bütünleştirilmesi daha açık ifadeyle göçü yavaşlatmada ona görev verilmesi bu konuda sayısız başarı örnekleri olan kırsal turizm, Türkiye’de de kurallarına uygun olarak yapıldığı takdirde hiç de azımsanmayacak olumlu sonuçlar yaratabilecektir. Zaten DAKAP ve DOKAP içindeki alt projelerde artık kırsal turizm kısmen de olsa yerini almıştır; önemli olan planlananları uygulamak ve sürdürülebilir kılmaktır.

KAYNAKÇA

Atış, E.-Tanrıvermiş, H.-Işık, E., (1999), “Sürdürülebilir Tarımsal Kalkınma ve Türkiye Tarımı”, **Üçüncü Sektör Kooperatifçilik Dergisi**, Temmuz-Ağustos-Eylül (125): 14-26.

Clark, J., (1996), **Kalkınmanın Demokratikleşmesi-Gönüllü Kuruluşların Rolü**, (Çeviren: S. Ural). Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.

DPT, (2000), “Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, Ankara.

DPT, (2006), “2007-2013 Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu”, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara.

Esengün, K.-Akça, H.-Saygılı, M., (2002), “Kırsal Alanların Kalkındırılmasında Kırsal Turizmin Rolü”, **Standard Dergisi**, Sayı: 470.

Gökçen, T., (2006), “Turizmde Planlama ve Kırsal Alanlar”, N. Özgüç, A. N. Timor (Editörler), **İnsan ve Mekân: Prof. Dr. Erol Tümertekin’e 80. Yıl Armağanı**, içinde 176-186, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Gülçubuk, B., (2000), “GAP Özelinde Kırsal Kalkınma Politikalarının Etkinliği”, **Kırsal Çevre Yıllığı**, Ankara.

Güneydoğu Anadolu Projesi, Resmî Web Sitesi, www.gap.gov.tr.

Işık, Ş., (2005), “Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri”, **Ege Coğrafya Dergisi**, Sayı: 14 (1-2): 57-71.

Koroğlu, A.-Koroğlu, Ö., (2006), “Kırsal Turizmin Yöre Kalkınmasındaki Rolü: Buldan Yöresi Kırsal Turizm Potansiyeli”, **Buldan Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Cilt: 1, 233-242, Denizli.

Mutluer, M., (2003a), **Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kuramsal ve Ampirik bir Alan araştırması-Denizli/Tavas**. Çantay Kitabevi. İstanbul.

-----, (2003b), “Türkiye’de Yeni Gelişen Sanayi Odakları: Denizli-Gaziantep-Çorum” **Ege Coğrafya Dergisi**. 12 (1): 13-27.

OCDE, (1994), **Les stratégies du Tourisme et le Développement Rural**. OCDE (94) 49, Paris.

Özcan, Y. Z., (1998), “İçgöçün Tanımı ve Verileri ile İlgili Bazı Sorunlar”, A. İçduygu, İ. Sirkeci, İ. Aydınğün (Editörler) **Türkiye’de İçgöçler** içinde. 78-90. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Özgüç, N., (2003), **Turizm Coğrafyası: Özellikler ve Bölgeler**, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Ross, S.-Wall, G., (1999), “Ecotourism: Towards Congruence Between Theory and Practice”, **Tourism Management**, Vol: 20.

Soykan, F., (2006), “Avrupa’da Kırsal Turizme Bakış Açısı ve Kazanılan Deneyim”, **II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı**, Balıkesir.

-----, (2002), “Çevre ve Turizm için Yerel Örgütlenmeye Özgün bir Örnek: Karaburun Sivil İnisiyatifi (İzmir)”, **First Tourism Congress of Mediterranean Countries Proceedings**, 469-482. Antalya.

-----, (1999), “Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm”, **Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi**. 10 (Mart-Haziran): 67-75.

Tandoğan, A., (1998), **Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu**. Trabzon.

Tunçdilek, N., (1978), **Türkiye’nin Kır Potansiyeli ve Sorunları**. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2364. İstanbul.

Tümertekin, E., (1968), **Türkiye’de İç Göçler-Internal Migrations in Turkey**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1371, İstanbul